

ГАЗЕТА “ДРОГОБИЧЕР ЦАЙТУНГ” ТА ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЄВРЕЇВ У ГАЛИЧИНІ

З 1880-х років, коли участь євреїв в озокеритному та нафтопереробному бізнесі Борислава та Дрогобича була найактивнішою, а спілка нафтових магнатів Гольдгаммера і Гартенберга стала третім найбільшим власником нафтових територій у регіоні, відбувається водночас більш серйозне переосмислення ролі євреїв в економіці. Чинниками цього були як і зовнішня критика, так і емансипаційні процеси у єврейській спільноті. Одним з виявів такого переосмислення стала поява єврейської німецькомовної газети “Дрогобичер Цайтунг”, яка була основним місцевим виданням для єврейської спільноти до початку Першої світової війни.

У статті ми окреслимо загальну тематику газети, а також зупинимося детальніше на ідеях економічної реформи єврейського суспільства та джерелах таких ідей. Єврейська преса Дрогобича досі не ставала як і предметом дослідження, так і джерелом для істориків. Одним із винятків є праця Джошуа Шейнза “Діаспорний націоналізм та єврейська ідентичність у Габсбурзькій Галичині” (2012), у якій автор аналізує ідеологічне спрямування галицької єврейської преси¹. Праця Натана Гельбера “Історія євреїв Дрогобича” (1959) про єврейську громаду Дрогобича, її лідерів та політичні організації може дати уявлення про середовище, в якому існувала єврейська преса². Монографія Ярослава Грицака “Пророк у своїй вітчизні” (2012) аналізує значення єврейського питання у контексті соціалістичного руху та розглядає образ єврейських капіталістів у художніх творах Івана Франка та Стефана Коваліва. Антисемітизм у цьому випадку виявляється тісно пов’язаний з класовою боротьбою проти багатих євреїв³. Особливості економічного самоусвідомлення євреїв у ХІХ столітті аналізує Дерек Пенслар у праці “Діти Шейлока: економіка та єврейська ідентичність в модерній Європі” (2001)⁴.

Історія появи та формат газети

Газета “Дрогобичер Цайтунг” з’явилася в 1883 році у видавництві Арона Зупніка, що був головним редактором та автором газети впродовж більш ніж 30 років її існування (1883 – 1913). Газету починають публікувати одразу після відкриття дрогобицької єврейської друкарні, яку фінансово підтримав місцевий нафтовий підприємець та інтелектуал Ашер Зеліг Ляутербах⁵. Арон Гірш Зупнік (1848 – 1917), який народився у Самборі, був видавцем, перекладачем на іврит біографії реформістського рабина Абрагама Конна “Історія Абрагама” (1869), “Єврейська наука і єврейське життя” Й. Вертхаймера, дописувачем до івритомовних видань свого часу – “Гамагід”, “Іврі Анохі”⁶. Окрім “Дрогобичер Цайтунг”, Арон Зупнік також намагався видавати івритомовну газету “Сіон”, три номери якої вийшли 1885 р., згодом спробу було повторено 1895 р., але вийшло лише 6 номерів⁷.

Газета “Дрогобичер Цайтунг” фактично складалася з двох частин, які виходили по чергово двічі на місяць – власне “Дрогобичер Цайтунг” (“Дрогобицька газета”), присвячена здебільшого політичним та соціальним питанням і “Дрогобичер Гандельс-Цайтунг” (“Дрогобицька торгова газета”), метою якої було повідомляти про новини в комерції та індустрії. Очевидно, початкова ідея полягала в тематичному розрізненні двох газет, але відмінності у змісті майже зразу стали непомітними, і обидві версії газети публікували інформацію щодо політичних, культурних та економічних подій. Характерно, що місцеві події займали порівняно небагато місця у виданні, часто зводяться лише до короткої хроніки, натомість основну частину складали статті про те, що відбувалося в Австро-Угорській імперії та поза нею, гучні судові процеси чи життя імператорської родини.

Протягом усього часу свого існування газета виходила німецькою мовою та івритським шрифтом. Часом це викликало непорозуміння та твердження, що “Дрогобичер Цайтунг” публікована “жаргоном” (тобто їдишем), з’являється як і в місцевій газеті “Газета Наддністрянська”, так і в бібліографічних словниках⁸. Поєднання івритської графіки, та німецького тексту нагадує публікації ранніх маскілів, послідовників поміркованої емансипації єврейства. Їхні тексти, наприклад переклад німецькою мовою Біблії, здійснений Мозесом Мендельсоном, були покликані полегшити доступ до книг для тих, хто не міг читати латинські літери, але розумів німецьку мову. Можна припустити, що у випадку “Дрогобичер Цайтунг” така форма також була зумовлена необхідністю полегшення сприймання тексту, і в рекламах газети зазначали, що вона була друкована “німецькою мовою, легкою для читання”⁹. В ювілейному номері газети в 1912 році редактор пояснив, що вибір мови був спричинений тим, що більшість населення ще не була готова до німецької газети¹⁰. У такий спосіб газета могла достукатися до широкої аудиторії тих, хто вмів читати івритські літери, але не здобув освіти в гімназії. Водночас через такий спосіб подачі тексту “Дрогобичер Цайтунг” обмежувала себе лише до єврейського населення.

З 1893 року у газеті була обов’язкова івритомовна частина, яка включала, зокрема, художні твори. Редактором івритського додатку був Йона Крепл (народ. 1874 р.), згодом публіцист у Кракові¹¹. Тираж газети в 1896 році був досить високим – 1 200 примірників. Щоб порівняти, інша місцева газета, “Кур’єр Дрогобицький”, виходила тиражем 800-900 екземплярів, а “Махзікей га дат” – газета ортодоксальних євреїв у Львові – 800 екземплярів¹².

Коштів передплати та реклами, очевидно, не вистачало на утримання газети. Серед інших фінансових джерел варто назвати спонсорську підтримку. У 1884 році Арон Зупнік, шукаючи субсидії від організації “Альянс Ізраеліт”, отримав від відомого єврейського філантропа Мозеса Монтефіорі 2 000 франків. Того ж року вдалося отримати підтримку – 300 злотих ринських від дрогобицького магістрату¹³.

Економічна складова змісту газети вирізняла її з-поміж інших видань того часу, хоча й не була панівною. Газета складалася із загальних публікацій із життя європейських євреїв, роздумів на економічні та соціальні проблеми (які стануть предметом детальнішого аналізу), хроніки місцевих подій, літературної частини. Досить часто в газеті публікували ціни на віск та нафту, що було необхідним і важливим для підприємців. Про свою орієнтацію на бізнесменів редакція газети заявила в рекламі 1892 року:

“Особливо газета рекомендована для людей, пов’язаних з торгівлею, оскільки тут відбуваються важливі анонси, новини торгівлі, всі курси, стосунки всіх цінних паперів. Дуже значимою для фабрикантів, котрі займаються нафтою, парафіном і свічками,

є рубрика “Парафін, віск і нафта”, яка містить автентичні пропозиції і повідомлення про ціни”¹⁴.

Мова, обсяг тиражу і зміст газети можуть дати уявлення про її основну аудиторію – дрібні та великі єврейські підприємці Дрогобича і Борислава. Потреба такої газети, – написаної зрозумілою для євреїв мовою і насиченої, окрім бізнесової, інформацією про загальні події у єврейському світі, була зумовлена, специфікою Бориславської індустрії, де більшість учасників у 1880-х роках складали євреї. Газета намагалася виходити і на міжнародний рівень, зокрема реклама, цитована вище, була розміщеною в єрусалимській газеті “Габацелет”, орієнтованій на мешканців Палестини.

Висвітлення місцевих подій

Інформація про локальне життя зазвичай обмежувалася лише описом місцевої світської хроніки і діяльності культурних організацій. Газета була своєрідним рупором місцевої економічної еліти, яка і ставала героєм репортажів, що можуть дати уявлення про характер дрогобицького громадського життя. Прикладом таких публікацій є детальний звіт про відзначення нагородження Гірша Гольдгаммера, місцевого нафтового підприємця та віцебургомистра, хрестом за заслуги перед імперією. У статті згадувалися всі виголошені тости – за цесаря, за єдність релігій, присутні особи (включно з такими високопоставленими особами, як бургомістр Блазовський, президент організації “Шомер Ізраель” Еміль Бик, ректор ордену Василіян Немулович) і розклад банкету¹⁵. Часом ці публікації дають інформацію про політичне життя міста, зокрема стаття про візит кандидата до парламенту рабина Йозефа Блоха в рамках його передвиборчої кампанії. Йозеф Блох відвідав фабрику церезини та свічок Гартенберга, Ляутербаха, Гольдгаммера і Вагмана, яка була предметом гордості місцевих єврейських підприємців, зустрівся з Гіршем Гольдгаммером, Ашером Зелігом Ляутербахом та редактором газети Ароном Зупніком і прочитав для дрогобицької аудиторії лекцію “Йов”, де порівняв долю єврейського народу зі стражданнями Йова¹⁶. Утім, політичні симпатії “Дрогобичер Цайтунг” незабаром змінилися, і вже у 1885 році газета підтримувала суперника Блоха, Емілія Бика, який краще міг налагодити співпрацю з місцевим урядом і підтримував помірну асиміляцію євреїв¹⁷.

Однак загалом “Дрогобичер Цайтунг” досить мало згадувала про локальні політичні події, а тим більше уникала розповідей про скандали в містечку, натомість зосереджувала увагу на інформуванні про організацію нових культурних товариств чи проведенні благодійних вечорів. Зазвичай благодійниками були представники економічної еліти міста. Наприклад, підприємець та письменник Ашер Зеліг Ляутербах організував Бейт Мідраш (дім для зібрань та спільного вивчення Тори) і пожертвував для нього свою бібліотеку¹⁸. Однією з найактивніших благодійниць була Отилія Гартенберг, дружина Мозеса Гартенберга. Вона – президент “Жіночого товариства”, яке долучалося до допомоги бідним людям через збір коштів чи організацію благодійних балів, кошти з яких мали надходити для “бідного єврейства”¹⁹. Газета регулярно повідомляла про діяльність “Народної кухні”, головою якої був Гірш Гольдгаммер, а до комітету входили Александр Шорр, Ісаак Гартенберг, Арон Зупнік, Рахель Штернбах, і завданням якої було роздавати їжу в зимовий час бідним та студентам²⁰. Така увага до філантропічної діяльності з боку газети не є випадковою, адже благодійництво було важливим елементом суспільного життя акултурованих еліт ХІХ століття, для яких вона стала способом збереження високого статусу в спільноті та реабілітації багатих євреїв в очах неєврейського оточення.

Роль євреїв в економіці

Початковий формат газети та її декларації про “просвітницьку” мету є результатом впливів Гаскали, просвітницького руху кінця XVIII – середини XIX століття, який бачив серед своїх цілей реформування єврейства з метою його кращої адаптації у суспільстві. Шляхом до цього мало бути наукове вивчення Тори, раціоналізм і громадянська свідомість. Ідеальний маскіл, а за його зразком вся єврейська громада мали втілювати в собі гармонійне поєднання трьох ідентичностей – єврея, людини і громадянина²¹. З економічної точки зору це означало звернення до продуктивних занять, таких як землеробство чи ремісництво²². Утім, високим часом галицької Гаскали була перша половина XIX століття, а значить “Дрогобичер Цайтунг” представляв уже пізню і видозмінену Гаскалу. Враховуючи тематику видання, об’єктом просвітництва мали бути підприємці, пов’язані з нафтовим і озокеритним бізнесом. У 1880-х роках теоретичні тексти щодо ролі євреїв у економіці складали значно важливішу частину видання, аніж на початку XX століття, коли газета певною мірою зосередилася на сіоністських темах.

У програмних текстах типова для Гаскали тема звернення євреїв до продуктивних галузей економіки змінилася двома іншими мотивами, які присутні в багатьох текстах. Першим із них була ідея раціоналізації індустрії. Перш за все, Арон Зупнік звертає увагу на необхідність рефлексії щодо торгівлі та індустрії, зокрема щодо реформ у ній. Підставою реформ мала стати професіоналізація індустрії і подолання “випадковості” успіху. Це могло здійснюватися через освіту, як приміром, успішний приклад закладання комерційної школи у Дрогобичі. Подолання занедбаного становища галицьких євреїв можливе через три кроки: 1) закладання комерційних та ремісничих шкіл; 2) розвитку сільського господарства; 3) створення виховних будинків²³.

Походження ідей щодо професіоналізації індустрії варто шукати, з одного боку, в економічних теоріях Гаскали, особливо Східно-Європейської, які, намагаючись знайти вирішення для проблем відсталості і надмірної комерціалізації євреїв, пропонували професійне навчання і продуктивізацію, тобто звернення до виробничих сфер економіки (ремісництво і сільське господарство)²⁴. Іншими джерелами можуть бути сучасні для Арона Зупніка праці про долю Галицької економіки, які він прагне перенести і адаптувати для єврейського читача. Переїмання економічних теорій не означало звернення до польської культури, принаймні в 1880-х роках.

Іншим мотивом, що з’являється в текстах, є захист місцевої (“heimisch”) індустрії від конкуренції та загроз. Бориславська нафтова індустрія постає як “унікальна” і єдина в Європі. Газета, наприклад, підтримала скарги щодо подвійних тарифів на експорт, які утискають місцеву індустрію²⁵. Редакція “Дрогобичер Цайтунг”, очевидно, була розчарована тим, що індустрія переходить із рук єврейських підприємців у руки іноземних компаній. Кожне повідомлення про продаж шахт супроводжувалося закликом редакції до фабрикантів провадити бізнес раціонально і впорядковано без огляду на те, чи шахти продадуть, чи ні. Борислав ще не втрачений і врятувати його можна раціональною працею. Натомість газета бачила вихід у тому, щоб подавати інформацію на цю тему, давати поради підприємцям та застерігати їх від того, щоб вони не продали бориславських шахт надто дешево²⁶. В 1888 році “Дрогобичер Цайтунг” друкувала з продовженням уривки тексту “Галицька нужда” Станіслава Щепановського, перекладеного німецькою мовою²⁷. Незважаючи на неоднозначне ставлення польського підприємця до євреїв, у текстах газети можна помітити його значні впливи.

Станіслав Щепановський уважав головною проблемою відсталості Галичини аграрний характер її економіки та засилля бюрократії. Лише перетворення Галичини на промисловий регіон могло вивести її зі стану стагнації. Лідерами такого перетворення мали би стати середній клас, активні люди з підприємницькими схильностями, які розуміють правила гри в економіці. Утім, таких людей, як і взагалі промислових закладів у Галичині надто мало, щоб вони могли становити хоч якийсь вплив на суспільство²⁸. Одним із ключових пунктів програми Щепановського є його ставлення до євреїв. Оскільки в пошуках порятунку польські інтелектуали звертаються до соціалізму та антисемітизму, Станіслав Щепановський вважає за потрібне пояснити помилковість обидвох варіантів. Євреї, на його погляд, є власне активною силою, якої бракує серед польського населення. Проблема полягає у їхній відокремленості від суспільства, оскільки вони живуть “не з нами, а серед нас”²⁹. Небажання ставати на польський бік було типовим закидом євреям серед польських інтелектуалів другої половини ХІХ століття, але Щепановський, окрім критики, намагається зрозуміти причини такої поведінки і бачить вирішення проблеми у розширенні діяльності євреїв у економіці. З’ясування єврейського питання передусім передбачає їхню ширшу участь у промисловості. Євреї мають увійти до польського суспільства і стати корисними громадянами через свою участь у промисловості, яка дозволить їм відчути відповідальність за край, у якому вони живуть. Тому навіть придбання євреями земель небезпечно для поляків із політичної точки зору, є корисним, бо допомагає формуванню групи, що усвідомлює відповідальність за свій край. Проблема євреїв не в їхній особливій расовій, релігійній чи національній приналежності, лише в тих умовах, яке їм створило християнське суспільство³⁰.

Публікація тексту Щепановського у газеті, до того ж така швидка (переклад з’явився в тому ж році, що й книжка), показує, що частина місцевої єврейської еліти усвідомлювала критику з польського боку і готова була її прийняти. Крім того, підхід Щепановського, який все ж визнавав корисну роль єврейської комерції, був ближчим і зрозумілішим, аніж маскільські заклики працювати на землі.

Ставлення до сіонізму та соціалізму

З початку ХХ століття “Дрогобичер Цайтунг” почала орієнтуватися радше на сіоністські теми, а статті про бізнес та індустрію фактично зникають. Це було пов’язане, як і зі зникненням аудиторії, адже значна частина єврейських підприємців покинула бізнес через закриття численних шахт, так і з появою професійних часописів, таких як “Нафта”, німецька і польська мова яких уже не були перешкодою для нового покоління підприємців. Сіоністська спрямованість газети була, очевидно, пов’язана з симпатіями редактора Арона Зупніка. Утім, сіонізм видання “Дрогобичер Цайтунг” був достатньо поміркований. Згідно з твердженням редакції, сіонізм не означає ненависті до поляків, які гостинно прийняли євреїв, чи до Австро-Угорської імперії, яка дала євреям рівні права. Арон Зупнік закликав до відкинення скривленого розуміння сіонізму, натомість пропонував зосередитися на збиранні коштів, переселенні до Палестини і стимулюванні єврейської культури³¹.

“Дрогобичер Цайтунг” з’явилася практично в той самий час, коли й інше місцеве дрогобицьке видання – “Газета Наддністрянська”, редактором якої був Едмунд Солецький. Хоча газети декларували схожу мету – соціально-економічне просвітництво, здійснення її вони бачили у різний спосіб. І “Газета Наддністрянська” і “Дрогобичер Цайтунг” розглядали можливу реформу єврейства як економічний процес, однак

підходили до цього з різних боків. “Дрогобичер Цайтунг” необхідною умовою реформи вважала професійну освіту єврейства і його повноцінну участь в економіці краю. “Газета Наддністрянська”, натомість, стверджувала, що капіталізм призведе до витворення єврейського пролетаріату, який, у свою чергу, допоможе євреям позбутися “Талмуду” і всього, що відрізняє їх від інших³². Утім, здебільшого поміркована “Дрогобичер Цайтунг” ставала предметом критики Едмунда Солецького, як “сервілістична газета”, а Арона Зупніка звинувачували у використанні зв’язків із Гіршем Гольдгаммером для отримання дотацій від магістрату³³.

“Газета Наддністрянська” часто займалася викриваннями Гірша Гольдгаммера та його фінансових махінацій, тоді як “Дрогобичер Цайтунг” про фінансові справи місцевих економічних еліт писала стримано і небагато. В основному критика єврейства в соціалістичних колах Дрогобича 1880 – 1890-х років, до яких між іншими входили Іван Франко та Ігнацій Дашинський, ґрунтувалася на викритті нецивілізованого капіталізму місцевих єврейських магнатів. Іван Франко покладав надію на солідаризацію єврейського пролетаріату з неєврейським, але після подій “Бориславської війни” 1884 року, коли відбулися жорсткі сутички між єврейськими та неєврейськими робітниками, стало зрозуміло, що цей шлях не матиме успіху і етнічні поділи достатньо сильні³⁴.

“Дрогобичер Цайтунг”, яка існувала під патронатом Гірша Гольдгаммера уникала соціалістичного виміру сіонізму і соціалізму взагалі. Це виявилось, зокрема, під час подій 1898 – 1900 років, коли внаслідок видання нових законів техніки безпеки масово залишилися безробітними єврейські робітники. Газета спершу написала про те, що без роботи залишилися касієри та наглядачі³⁵, підхопивши кампанію порятунку лише 1899 року, після того як її розпочали віденські діячі. Так само примітні спроби “Дрогобичер Цайтунг” відсторонитися від соціалістичних закликів. Ще перед тим, як історія бориславських робітників набула розголосу, редакція газети критикувала демонстрацію з нагоди 1 травня, яка стала однією з перших подібних акцій у Бориславі і рекомендувала робітникам залишатися вдома та відзначати Шабат. Участь у пішому марші з Борислава до Дрогобича не рекомендувалася з огляду на її небезпечність, а також тому, що єврейські робітники є більш вразливими через свою етнічну приналежність³⁶.

У квітні 1899 року Борислав відвідав представник Гірничої комісії з Кракова Йоганн Голубек. Близько 500 робітників зустріли його з вимогою ліквідувати прийняті закони. “Дрогобичер Гандельс-Цайтунг” знову застерегла єврейських робітників, щоб ті в жодному випадку не починали повстання, лише чекали, поки не покращиться ситуація³⁷. Солідарність між євреями була важливішою для газети, аніж долання соціальних поділів між ними і боротьба за власні права, хоча така позиція викликала критику соціалістів.

Газета “Дрогобичер Цайтунг” демонструє зростання серед єврейських інтелектуалів другої половини XIX століття усвідомлення необхідності реформи єврейського суспільства через професіоналізацію освіти і раціональне підприємництво, зазвичай ці ініціативи не набували ширшої популярності. Джерелами ідей продуктивізації єврейської економіки були як і Гаскала, так і економічні теорії польських економістів. Однак, усвідомлюючи проблеми бориславської індустрії кінця XIX століття, газета не могла запропонувати конкретних кроків до їх вирішення, обмежуючись доволі загальними фразами. Домінування культурних та політичних тем над сіоністськими може свідчити про розчарування ідеями щодо економічної реформи єврейської спільноти. Лібералізм та поміркованість “Дрогобичер Цайтунг”, зокрема у висвітленні

подій у місті, можна розглядати як вияв лояльності до єврейських економічних еліт, чий інтереси вона представляла.

¹ Shanes J. *Diaspora Nationalism and Jewish Identity in Habsburg Galicia*. – Cambridge, 2012. – 320 p.

² Gelber N. *History of the Jews of Drohobycz*. – Tel-Aviv, 1959. – 114 p.

³ Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні: Іван Франко і його спільнота. – К., 2006. – 632 с.

⁴ Penslar D. *Shylock's children: economics and Jewish identity in modern Europe*. – Berkeley, 2001. – 374 p.

⁵ Фрідергхейм Д. Толдот га дафус га іври ба поланія. – Тель-Авів, 1950. – С. 165.

⁶ Lippe C. *Bibliographisches Lexicon Der Gesamten Jüdischen Und Theologisch-Rabbinischen Literatur Der Gegenwart Mit Einschluss Der Schriften Über Juden Und Judenthum*. – Wien, 1899. – S. 438.

⁷ Фрідергхейм Д. Толдот га дафус... – С. 165.

⁸ Kronika // *Gazeta Naddniestrzacska*. – 1884. – 1 Kwietnia. – S. 6; Lippe C. *Bibliographisches Lexicon Der Gesamten Jüdischen Und Theologisch-Rabbinischen Literatur Der Gegenwart Mit Einschluss Der Schriften Über Juden Und Judenthum*. – Wien, 1899. – S. 438.

⁹ Дрогобичер Цайтунг // *Габацелет*. – 1892, – 10 червня. – С. 8.

¹⁰ Zupnik A. *Dreißig Jahre “Drohobicher Zeitung” // Drohobyczer Zeitung*. – 1912, 29 Mdrz. – S. 2.

¹¹ Фрідергхейм Д. Толдот га дафус... – С. 165.

¹² ЦДІАЛ. – Ф. 146. – Оп. 7. – Спр. 4641. – Арк. 207.

¹³ Kronika // *Gazeta Naddniestrzacska*. – 1884. – 1 Czerwca. – S. 5.

¹⁴ Дрогобичер Цайтунг // *Габацелет*. – 1892. – 10 червня. – С. 8.

¹⁵ *Lokalbericht // Drohobyczer Zeitung*. – 1883. – 23 Feber. – S. 6.

¹⁶ *Der Besuch dem Reichstagsabgeordneten Rabbiner Bloch in Drohobitsch*. – 1883. – 8 Juni. – S. 1.

¹⁷ Shanes J. *Diaspora Nationalism and Jewish...* – S. 80.

¹⁸ *Lokalbericht // Drohobyczer Zeitung*. – 1888. – 3 Feber. – S. 6.

¹⁹ *Ibid.* – 1884. – 16 Feber. – S. 7.

²⁰ *Ibid.* – 1892. – 9 Dezember. – S. 7.

²¹ Feiner S. *The Jewish Enlightenment*. – University of Pennsylvania Press, 2011. – P. 93.

²² Penslar D. *Shylock's children: economics...* – P. 105.

²³ *Industrie und Handel // Drohobyczer Zeitung*. 1883. – 16 März. – P. 1. В школі, закладеній поляками, вчилось 80 учнів, з яких 15 євреїв.

²⁴ Karp K. *Can Economic History Date the Inception of Jewish Modernity? // The Economy in Jewish History: New Perspectives on the Interrelationship Between Ethnicity and Economic Life*. – Oxford, 2013. – P. 33.

²⁵ *Industrie und Handel // Drohobyczer Zeitung*. – 1883. – 4 Mai. – S. 1.

²⁶ *Lokalbericht // Drohobyczer Zeitung*. – 1893. – 17 Februar. – S. 6.

²⁷ Szczepanowski S. *Antisemitismus // Drohobyczer Zeitung* 1888. – 25 Mai. – S. 4-5.

²⁸ Szczepanowski S. *Nędza Galicyi w cyfrach i program energicznego rozwoju gospodarstwa krajowego*. – Lwów, 1888. – S. 71.

²⁹ Szczepanowski S. *Nędza Galicyi w cyfrach...* – S. 114.

³⁰ *Ibid.* – S. 123.

³¹ Zupnik A. Dreiig Jahre "Drohobicher Zeitung" // Drohobyczer Zeitung. – 1912. – 29 Mrz. – S. 2.

³² Al. Nieco w kwestyi ydowskiej // Gazeta Naddniestrzaska. –1884. – 1 Marca. – S. 1.

³³ Kronika // Gazeta Naddniestrzaska. –1884. –15 Kwietnia. – S. 5.

³⁴ Грицак Я. Пророк у своїй вiтчизнi... – С. 293.

³⁵ Lokalbericht // Drohobyczer Handles-Zeitung. –1898. – 29 Juli. – S. 6.

³⁶ Ibid. – 1897. – 10 Mrz –S. 5.

³⁷ Der Oberbergrath Herr Holubek in Borislaw // Drohobyczer Handels-Zeitung. – 1899. – 21 April. – S. 1.

Владислава Москалець.

Газета "Дрогобичер Цайтунг" та переосмислення економічного потенціалу євреїв у Галичині.

У статті розглядається історія створення, структура та тематика єврейської газети в Дрогобичі "Дрогобичер Цайтунг". Проаналізовано роль газети, як економічного вісника, зокрема в контексті інших місцевих видань. Особливу увагу придiлено спробам переосмислення ролі євреїв у економіці Галичині та пошукам шляхів реформи через професіоналізацію освіти і раціональне підприємництво.

Vladyslava Moskalets.

"Drohobyczer Zeitung" and rethinking of economic potential of Jews in Galicia.

The article considers the history, structure and thematics of Jewish Drohobych newspaper "Drohobyczer Zeitung". The article analyzes the role of the newspaper as economic herald, especially in the context of other local editions. The specific emphasis is put on the attempts of the rethinking of economic role of the Jews in Galicia and searches for the reform through professional education and rational entrepreneurship.